

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ ЯК МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСПРОПОРЦІЙНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Анотація

У статті проаналізовано низку наукових публікацій, присвячених проблемам економічного розвитку країн, оскільки останній щораз більше залежить від неекономічних чинників і соціальних змін, і якщо їх дія залишається тимчасовою, то це не призводить до розбудови ефективної економічної системи, яка може протистояти викликам і загрозам. Для України актуальним є вивчення ролі соціокультурних аспектів, зокрема соціального капіталу і неекономічних аспектів економічних трансформацій та пошук стратегічних напрямів використання потенціалу соціального капіталу. Важливо розуміти, якою мірою ризику росту безробіття, бідності чи посилення міграції (особливо в сьогоdnішніх умовах) можуть бути пом'якшені чи, навпаки, загострені за рахунок соціального капіталу. Ми ж розглядатимемо соціальний капітал також як можливість включення людини у неформальні соціальні мережі, які базуються на взаємній довірі і взаємній підтримці, і його негативну роль у суспільстві у випадку побудови на засадах корупційних і тінювих відносин. Саме такий соціальний капітал переважає в умовах сучасних пострадянських суспільств, саме він стримує необхідні, але все ще далекі від сучасних соціальних реалій економічні трансформації.

Ключові слова: соціальний капітал, диспропорційність економіки, безробіття, бідність, міграція, сталий розвиток, корупція, тінювий ринок, біетнічність та множинна етнічність.

А. А. Вдовичен, д.э.н., доцент,
Черновицкий торгово-экономический институт КНТЭУ,
г.Черновцы

УПРАВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫМ КАПИТАЛОМ КАК МЕХАНИЗМ РЕГУЛИРОВАНИЯ ДИСПРОПОРЦИИ В ЭКОНОМИКЕ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье проанализирован ряд научных публикаций, посвященных проблемам экономического развития стран, поскольку последние все больше зависят от неэкономических факторов и изменений, и если их действие остается временным, то это не приводит к развитию эффективной экономической системы, которая может противостоять вызовам и угрозам. Для Украины актуальным является изучение роли социокультурных аспектов, в частности социального капитала и неэкономических аспектов экономических трансформаций и поиск стратегических направлений использования потенциала социального капитала. Важно понимать, в какой мере риски роста безработицы, бедности или усиления миграции (особенно в сегодняшних условиях) могут быть смягчены или, на оборот, заострены за счет социального капитала. Мы же будем рассматривать социальный капитал также как возможность включения человека в неформальные социальные сети, построенные на взаимном доверии и взаимной поддержке, и его негативную роль в обществе в случае построения на основе коррупционных и теневых отношений. Именно такой социальный капитал преобладает в условиях современных постсоветских обществ, именно он сдерживает необходимые, но все еще далекие от современных социальных реалий экономические трансформации.

Ключевые слова: социальный капитал, диспропорция экономики, безработица, бедность, миграция, устойчивое развитие, коррупция, теневой рынок, биетничность и множественная этничность.

Постановка проблеми. Останнім часом економічний розвиток країн щораз більше залежить від неекономічних чинників і соціальних змін, і якщо їх дія залишається тимчасовою, то це не призводить до розбудови ефективної економічної системи, яка може протистояти викликам і загрозам.

Для України актуальним є вивчення ролі соціокультурних аспектів, зокрема соціального капіталу і неекономічних аспектів економічних трансформацій та пошук стратегічних напрямів використання потенціалу соціального капіталу. Важливо розуміти, якою мірою ризику росту безробіття, бідності чи посилення міграції (особливо в сьгоднішніх умовах) можуть бути пом'якшені чи, навпаки, загострені за рахунок соціального капіталу.

Набуті людиною знання дозволяють вибудовувати раціональну поведінку досягнення цілей, але на цьому шляху індивідум не може і не повинен переступати моральну грань, за якою отримання вигоди й накопичення багатства залишається єдиною ціллю без будь-яких обмежень. Як писав Адам Сміт, «...можливість перемагати сильніше за прагнення себелюбства: могутніша сила, більш спонукальні мотиви діють у подібних випадках. Цією силою є розум, наша совість, наш власний спостерігач у нашій душі, людина всередині нас, великий суддя і поціновувач нашої поведінки» [2]. Водночас раціональна поведінка людини в умовах соціально орієнтованої держави повинна спиратися на закони, норми і традиції та звичаї, основою яких є розум як результат набутих знань.

Держава та її інститути, потрапляючи під вплив груп, які збагачуються, привласнюючи суспільне, не мають тієї ваги впливу на суспільні процеси і таким чином посилюють протестну активність і агресивність населення, що опосередковано впливає на формування макроекономічної диспропорційності через дію на макрорівні.

Контекст сформульованого вище твердження про близькість соціального капіталу до формування та управління диспропорцій у економіці може бути підданий сумніву стосовно того, чи може впливати будь-який ступінь соціалізації через структуру соціального капіталу. Наприклад, якщо держава повинна впливати на диспропорції у споживанні відповідно до запитів населення, то як це узгоджується з тезою стосовно розширення участі соціального капіталу в економічних реформах? Ці питання і багато інших будуть розглядатися нами і визначають актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість наукових праць, програм, аналітичних доповідей та прогнозів, соціологічних досліджень присвячена проблемам формування соціального капіталу в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки. Нас же цікавлять наукові здобутки, які нададуть можливість швидко та ефективно впливати на процеси формування розвитку та управління соціальним капіталом як механізму регулювання процесів диспропорційності в економіці України.

Категорія «соціальний капітал», введена П'єром Бурдьє (1980) і розвинута Джеймсом Коулманом (1988), Робертом Патнемом (1995), Френсісом Фукуямою (2000), була екстрапольована у політологічну, культурологічну, екологічну та інші площини. В Україні тема соціального капіталу з точки зору державного управління не дуже розвинена. Значний внесок в обґрунтування поняття «соціальний капітал» зробили українські дослідники Е. Гугнін, А. Колодій, Ю. Привалов, О. Рогожин, Ю. Саєнко, В. Степаненко, О. Убейволк, А. Чемерис, В. Чепак та Н. Черниш.

Економісти звернулися до аналізу соціального капіталу у пошуках прогалини, без

якої не вдається задовільним чином пояснити широке коло процесів у сфері господарювання. У таких пошуках у вітчизняній сучасній економіці успішними стали В. М. Геєць, М. Є. Горожанкіна, М. С. Дороніна, Є. М. Драгомірова, А. Т. Коньков, А. А. Конєв, Н. І. Ларіонова, Ю. Р. Мішин, А. І. Нечепуренко, С. В. Ракша, Л. В. Шинкарук та ін.

Економічну сутність соціального капіталу проаналізував український вчений Веніамін Сікора: «Соціальний капітал стає головним напрямом економічного мислення в сфері економічного розвитку і фактично утверджується як нова парадигма. Соціальний капітал фактично складає 78% у сукупному багатстві розвинених ринкових економік. Соціальний капітал виробляє те, без чого не може існувати ринкова економіка – довіру між людьми. Зараз на Заході – фактичний бум літератури, видаються сотні праць, статей, де обґрунтовується, що в разі відсутності певного рівня довіри між людьми в країні вся влада, все господарювання, вся лібералізація – це лише втрата часу» [12].

Проведений аналіз наукових результатів з досліджуваної проблеми виявив недостатнє вивчення питань щодо управління соціальним капіталом як механізму регулювання процесів диспропорційності розвитку економіки України.

Метою статті є аналіз основних чинників впливу на розвиток та формування соціального капіталу в Україні та його вплив на диспропорційність економіки.

Виклад основного матеріалу. Під час методологічного дослідження становлення сутності категорії «соціальний капітал» нами було визначено, що більшість учених – економістів, політологів, соціологів – розкривали зміст цієї категорії з точки зору своєї галузі знань, хоча тісно переплітали її з економічним розвитком країни чи регіону.

На основі проведених О. І. Дем'янчуком досліджень сутності цієї категорії можна стверджувати, що соціальний капітал є завжди продуктом організованої взаємодії, тому він має громадську, а не індивідуальну природу. Соціальний капітал – це спільні знання, інформація, моделі взаємодії, що їх група громадян застосовує у процесі якої-небудь продуктивної діяльності. Соціальний капітал сприяє зміцненню «живої матерії» громади і, як побічний продукт інших видів діяльності, часто сприяє побудові відносин взаємної поінформованості, довіри та міжособистісної солідарності. Для володіння соціальним капіталом людина повинна бути пов'язана з іншими, а ці «інші» є фактичним джерелом його переваги. По-друге, соціальний капітал як елемент функціонування організованої суспільної системи не може знаходитися у приватній власності, тобто він є суспільним благом, належить усім членам громадянського суспільства разом і є важливим елементом економічного сталого розвитку суспільства [4].

Соціалізація у процесі формування соціально орієнтованої ринкової економіки призвела до того, що суспільство понесло значні соціальні втрати, а ринкова виявилася соціально агресивною моделлю ринку, де привласнення, прибуток і багатство є основними цілями. Як наслідок, диференціація у рівні і способі життя населення, наростання незадоволення людей і загрозливі наслідки як для усієї країни, так і сенсу існування світового суспільства. Парадоксальним є те, що соціальний капітал може мати антисуспільне забарвлення.

Амортизаторами у такому випадку повинні виступати механізми навчання, тобто передачі знання через суспільну систему підтримки традицій, які уособлюють інститути освіти. Держава, нагромаджуючи соціальний капітал, соціалізується і не дозволяє приватному інтересу взяти верх над здоровим глуздом. Реалізацію соціального капіталу повинні забезпечувати три складові: *представники еліти і масових соціальних груп*, які спроможні здійснювати необхідні соціальні зміни, наявність соціальних ресурсів, якими володіють вищезазначені учасники та *соціальні інститути*, що забезпечать систему правил для легітимності процесу.

Останніми роками найпопулярнішим є соціально-ресурсний підхід, як основа вибору особливостей реалізації механізму трансформацій та ідентифікації майбутніх соціальних успіхів чи невдач. Мова йде про соціальний капітал – категорію, яка увійшла у склад визначальних категорій соціології лише кілька десятиліть тому завдяки роботам видатних соціологів (П. Бурдьє, Дж. Коулмен та інші). Подальші дослідження виявили, що рівень міжособистісної та інституціональної довіри як однієї з найважливіших складових соціального капіталу багато в чому визначає і можливості успішної трансформації суспільства, і їх економічний стан [11].

Ми ж розглядатимемо соціальний капітал також як можливість включення людини у неформальні соціальні мережі, які базуються на взаємній довірі і взаємній підтримці, і його негативну роль у суспільстві у випадку побудови на засадах корупційних і тіньових відносин. Наголошуємо, що саме такий соціальний капітал переважає в умовах сучасних пострадянських суспільств, саме він стримує необхідні, але все ще далекі від сучасних соціальних реалій економічні трансформації. Про це свідчать і останні соціологічні дослідження, здійснені групою дослідників Інституту соціології НАНУ [9].

Розуміння інститутів і векторів соціально-економічних трансформацій в умовах застосування сучасних економічних практик неможливе без урахування культурного контексту, у якому здійснюється розвиток економічних і соціальних процесів. Економічна культура як комплекс уявлень, переконань, звичок, стереотипів поведінки, які реалізуються в економічній сфері суспільства й пов'язані з економічною діяльністю [5; 7; 8], включає такі рівні:

- знання про економічну систему, її ролі, функції, рішення й дії, можливості й засоби впливу на прийняття рішень (когнітивні орієнтації);
- почуття відносно економічної системи, її структур, ролей, функцій;
- судження, думки й уявлення про економічну систему, її ролі, функції, які складаються з комбінації ціннісних стандартів і критеріїв, інформації та емоцій (оцінні орієнтації);
- найбільш поширені в суспільстві моделі економічної поведінки.

Виконуючи важливі функції, економічна культура має значний вплив на формування і функціонування економічної системи та її окремих суб'єктів. У свою чергу економічна культура:

- забезпечує спадкоємність економічного досвіду, реалізує співробітництво у вирішенні завдань економічної безпеки й національного самозбереження, економічного прогресу та національного відродження;
- спрямована на забезпечення усталеності економічного життя шляхом

систематизації економічної поведінки й можливості соціально-економічних акторів конструктивно та своєчасно вирішувати економічні проблеми через структури економічних інститутів;

– здатна до сприйняття нових елементів культурного досвіду, завдяки цьому утворюються нові форми господарювання, що забезпечує її саморозвиток та розвиток економічних інститутів при одночасному збереженні основних базових цінностей;

– через соціалізацію молодих поколінь, трансляцію їм укорінених в ній цінностей і зразків поведінки, завдяки існуючим економічним цінностям, ідеалам, нормам, традиціям, звичкам, породжує певний консенсус у суспільстві, узгодження між різними суб'єктами економічного процесу.

Таким чином, з метою визначення того, як ментальність і економічне мислення формує індивідуальну економічну поведінку, переваги людей та впливає на неформальні правила гри у формування регіональних диспропорцій, було сформовано перелік питань для проведення обстеження щодо економічних орієнтацій та очікувань роботодавців з представників малого, середнього та великого бізнесу методом індивідуального інтерв'ю «віч-на-віч» за місцем роботи респондента, з урахуванням:

– стереотипи споживання, ведення бізнесу (готовність та розуміння адаптації бізнесу до виконання умов Угоди з ЄС);

– норм і зразків взаємодії у сфері бізнесу в умовах децентралізації;

– сприйняття інноваційних ідей, технологій і зарубіжного досвіду;

– готовності та розуміння механізму інструментів спільної економічної діяльності на території України та за кордоном.

На цій основі було визначено перелік питань для проведення обстеження за науково-дослідним проектом «Соціально-економічні орієнтації та очікування активного населення України», який виконувався ГО «Український інститут соціальних досліджень ім. О.Яременка» в межах НДР «Можливості та перспективи модернізації економіки України», що була виконана ДУ «Інститутом економіки та прогнозування НАН України» на замовлення Федерації роботодавців України у 2015 році [2].

Результати опитування свідчать, що соціальний капітал може акумулюватися на початковому етапі для вирішення певної проблеми і в силу розвитку індивідуума та інститутів може перерости у колективну дію через участь в організаціях громадянського суспільства. Це дозволяє, з одного боку, розв'язати проблему, а з іншого – забезпечити інституційну ефективність, що формує довіру, яка і стає подальшим ресурсом трансформацій.

Отже, громадська участь та довіра взаємозалежні, що підтверджують результати опитування щодо ставлення бізнесу до корупції та державної регуляторної політики, яка виражається у негативних очікуваннях респондентів щодо покращення ситуації. Це, безумовно, призведе до поглиблення диспропорцій у сферах, які підпорядковані державному сектору та залежать від саморозвитку кожного індивіда.

Важливість і роль культурної складової соціального капіталу підтверджують результати опитування щодо кроків та мотивів у економічній поведінці бізнесу, який

демонструє неповне розуміння необхідності підвищення кваліфікації персоналу, моральних мотивів та превалювання політичних і економічних мотивів.

У дослідженні, проведеному Центром Разумкова, зверталась увага на проблеми біетнічності та множинної етнічності як одного з аспектів формування етнічної ідентичності. 74% опитаних в Україні відчувають свою належність лише до однієї національності, 12% – одразу до двох або кількох національностей, 6% не відчувають належності до жодної національності, 8% не визначилися. Біетнічність та множинна етнічність, як і «дистанціювання» від етнічної самоідентифікації, значною мірою характерні для етнічних росіян в Україні, для жителів Донбасу, Південного та Східного регіонів. В Україні переважає загальногромадянська ідентичність. Тих, хто вважає себе громадянином світу, в Україні істотно менше, ніж в інших європейських країнах, з якими здійснювалося порівняння. Ідентифікація себе як члена місцевої громади виражена в Україні меншою мірою, ніж у Польщі, Нідерландах, Німеччині, але істотно більше, ніж у Росії. Так само, як і в Росії, дуже мало громадян в Україні ідентифікують себе як автономних індивідів, що істотно менше, ніж в інших порівнюваних країнах [10].

Умовою ефективного розвитку соціального капіталу має стати створення сприятливих умов розвитку громадянського суспільства, через поширення механізмів прямої та консенсусної демократії, покращення економічних умов і стандартів життя та розбудову системи цінностей через освіту.

Україна знаходиться у стані трансформації інституцій, що особливо важливо для розвитку соціального капіталу, щоб неформальні інститути розвивалися паралельно формальним інститутам. Якщо цей процес є успішним, то витрати інституційних змін, що виражені у вигляді негативних наслідків, таких як корупція і ухилення від сплати податків, буде зменшуватися. Якщо ж формальні і неформальні інститути перебувають у конфлікті, можна очікувати посилення негативного соціального капіталу.

Соціально-економічні ризики, пов'язані з безробіттям та нестабільністю, військовими діями на сході України, зменшують позитивні очікування щодо майбутнього та формують недовіру. Наразі громадська участь не є тим ресурсом, що може повною мірою забезпечити полегшення сприйняття реформ та формування простору довіри. Лише забезпечення прозорості, підзвітності та ефективності державних інститутів є на сьогодні єдиним шляхом розбудови і формування соціального капіталу у країні, де активи громадянського суспільства є відносно низькими. Безперечно, події останніх років свідчать про значний ріст волонтерства та готовності до громадського контролю [3], проте механізми реалізації такої участі на державному та регіональному рівні все же залишаються слабкими.

Також для політичної стабільності, ефективності уряду, економічного розвитку критично важливо формувати соціальний капітал у процесі трьохсторонньої кооперації між державою, громадою та ринком. Для українського суспільства важливо перейняти парадигму ЄС щодо політики соціальної згуртованості. Ця парадигма заснована на виробленні компромісу у відносинах між центральним урядом і регіональними органами влади і надає недержавним суб'єктам вирішальну роль у виробленні політики.

Істотне зростання значення мають також неекономічні аспекти політики в розрізі стратегії розвитку ЄС «Європа 2020» [14], в пріоритети якого включають ініціативи, орієнтири та механізми соціального та гуманітарного плану, покликані активізувати дію людського та соціального потенціалів розвитку (табл. 1).

У результаті опитування також встановлено, що мінімізація диспропорційності розвитку забезпечується успішними реформами, які мають поєднувати як політичну волю, так і зміцнення соціального капіталу, перш за все, у вимірі довіри і підвищення культурної та освітньої складової.

Таблиця 1

**Соціальні та гуманітарні акценти стратегії розвитку Європейського Союзу
«Європа 2020»***

«Флагманські» ініціативи	Ключові орієнтири політики розвитку та головні спільні завдання та критерії Союзу та країн-членів*	Ключові механізми на комунітарному рівні
1	2	3
«Інноваційний союз» (<i>Innovation Union</i>)	Переспрямування політики досліджень та інновацій на ключові виклики, серед яких – зміни клімату, охорона здоров'я та демографічні зміни	Завершення формування Європейського дослідницького простору.
«Молодь у русі» (<i>Youth on the move</i>)	Підвищення ефективності європейських закладів вищої освіти. Загальне підвищення якості всіх рівнів освіти та підготовки кадрів. Полегшення виходу молодих людей на ринок праці. Критерій збільшення частки осіб у віці 30–34 років, які мають закінчену вищу освіту, з 31% до не менш ніж 40%.	Підвищення рівня та інтегрування європейських програм у галузі освіти. Модернізація вищої освіти. Програми мобільності для молодих дослідників. Розвиток неформальних систем освіти. Ініціювання рамкових умов зайнятості для молоді, що передбачають мобільність в рамках території ЄС.
«Порядок денний для нової кваліфікації та роботи» (<i>An agenda for new skills and jobs</i>)	Модернізація ринків праці з метою підняття рівнів зайнятості та забезпечення стійкості соціальних моделей, що застосовуються. Надання людям можливостей через розвиток їх кваліфікації упродовж усього життєвого циклу з метою збільшення трудової участі та більшої відповідності між змінами попиту та пропозиції праці.	Здійснення разом з європейськими соціальними партнерами другої фази Порядку денного гнучкої та стабільної зайнятості (<i>flexicurity agenda</i>). Адаптація правових рамок регулювання трудових відносин. Структурні фонди ЄС, в т.ч. Європейський соціальний фонд. Формування стратегічно орієнтованої комплексної міграційної політики. Розвиток спільно з соціальними партнерами системи освіти упродовж всього життя. Встановлення рамкових умов для Європейської системи освіти, підвищення кваліфікації та професійної підготовки (<i>European Skills, Competences and Occupations framework</i>).

Продовження табл.1

1	2	3
<p>«Європейська платформа боротьби з бідністю» (<i>European platform against poverty</i>)</p>	<p>Забезпечення економічної, соціальної та територіальної згуртованості таким чином, щоби вигоди від зростання та створення робочих місць отримували значне поширення, а люди, які відчувають бідність та соціальну ізоляцію, мали можливість жити гідно та брати активну участь у житті суспільства. Критерій зменшення кількості осіб, які знаходяться нижче національної межі бідності, на 25%, або на 20 млн. осіб.</p>	<p>Формування платформи для співробітництва, оцінки та обміну передовим досвідом, сприяння прийняттю соціальними партнерами зобов'язань стосовно зменшення соціальної ізоляції, у т.ч. на основі використання структурних фондів ЄС. Програми сприяння соціальним інноваціям відносно вразливих груп населення, в т.ч. інноваційні форми освіти, підготовки та зайнятості для знедолених спільнот. Новий порядок денний для інтеграції.</p>

*Джерело: [10; 14].

Примітка. Кожна з країн-членів розробляє свої національні завдання, які впливають з встановлених спільних завдань, з урахуванням свого бачення та власних можливостей.

ВИСНОВКИ. Встановлено, що мінімізація диспропорційності розвитку забезпечується успішними реформами, які мають поєднувати як політичну волю, так і зміцнення соціального капіталу. Для забезпечення формування простору довіри, сприяння становленню активних громадян, посилення ефективності державних інститутів сформовано рекомендації: першочергове реформування інститутів, що мають забезпечувати верховенство закону – система судочинства, правоохоронні органи і оподаткування; усунення перешкод для розвитку громадянського суспільства; створення механізмів для використання ресурсу «потенційної» громадської активності; удосконалення інституційного забезпечення регулювання відносин державно-приватного партнерства; поширення європейських цінностей, обізнаності про свої права, цінностей кооперації та співпраці через систему освіти; удосконалення політики публічної інформації у частині забезпечення прозорості та підзвітності як державних, так і приватних агентів.

На сьогодні Україна потребує формування комплексної інтегральної системи базових цінностей і принципів співіснування суспільства, здатних об'єднувати соціум, інакше Україна приречена на роздвоєність у мисленні і поведінці народу, що буде вилитися не лише у економічних і соціальних диспропорціях, а й у наростанні конфронтації у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – Т. 3. – № 5. – С. 60-74.
2. Вдовічен А. А. Макроекономічні диспропорції економіки України: сутність та особливості формування : [монографія] / А. А. Вдовічен ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2017. – С. 159-170.
3. Волонтерський рух в Україні [Електронний ресурс]. – Київ: GfK, 2014. – 29 с. – Режим доступу: http://www.gfk.com/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf.
4. Дем'янчук О. І. Соціальний капітал як елемент сталого економічного розвитку суспільства / О. І. Дем'янчук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Розділ І. Серія Економічна теорія. – 2007. – №12. – С.25-28.
5. Економічна соціологія : [навч. посібник] / [За ред. Ж. Д. Малахової]. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 288 с.

6. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // *Общественные науки и современность*. – 2001. – № 3. – С. 122-139.
7. Лукашевич М. П. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – Київ, 2004. – 464 с.
8. Матвеев С. О. Економічна соціологія : [підручник для студ. вищих навч. закл.] / Матвеев С. О., Лясота Л. І. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 184 с.
9. Общество без доверия / Под ред. Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. – Киев: Институт социологии НАН Украины, 2014. – 338 с.
10. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 року. – Київ, 2017. – 93 с.
11. Патнэм Р. Чтобы демократия сработала. Гражданские традиции в современной Италии / Р. Патнэм. – Москва: Ad Marginem, 1996. – 287 с.
12. Сікора В. Виступ на круглому столі «Безпека економічних трансформацій» [Електронний ресурс] / В. Сікора // Від соціального забезпечення до соціальної політики: 36. ст. / За ред. Я. А. Жаліла. – К.: Сатсанга, 2001. – 100 с. (Сер. «Безпека економічних трансформацій», Вип. 16). – Режим доступу: www.niss.gov.ua/kio/Table/Jalilo16 /022.htm
13. Фукуяма Ф. Соціальний капітал [Електронний ресурс] / Ф. Фукуяма // Незалежний культурологічний часопис "І". – 2008. – № 53. – Режим доступу : <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm>
14. European Commission. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the Commission. – Brussels, 2010. 34 p.

Anatolii Vdovichen, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

MANAGEMENT OF SOCIAL CAPITAL AS A MECHANISM OF REGULATION OF DISPROPORTIONALITY IN THE ECONOMY OF UKRAINE

Summary

The article analyzes a number of scientific publications devoted to the problems of economic development of countries, since the latter is increasingly dependent on non-economic factors and social changes, and if their action remains temporary, this does not lead to the development of an effective economic system that can withstand the challenges and threats. For Ukraine, it is important to study the role of socio-cultural aspects, in particular social capital and non-economic aspects of economic transformation, and the search for strategic directions for using the potential of social capital. It is important to understand the risks of rising unemployment, poverty, or increased migration (especially under current conditions) can be mitigated or vice versa sharpened at the expense of social capital. We will also consider social capital as an opportunity to include people in informal social networks based on mutual trust and mutual support that can perform in a society and a negative role and be built on the basis of corruption and shadow relations. It is precisely such social capital that prevails in the conditions of modern post-Soviet societies, which precludes the necessary, but still far from modern social realities of economic transformations.

Key words: social capital, disproportionality of the economy, unemployment, poverty, migration, sustainable development, corruption, shadow market, bitterness and multiple ethnicity.

References:

1. Bourdieu, P. (2002). Forms of capital. *Jekonomicheskaja sociologija [Economic sociology]*, vol. 3, no. 5, pp. 60-74 (in Russ.).
2. Vdovichen, A. (2017). *Makroekonomichni dysproportsii ekonomiky Ukrainy: sutnist' ta osoblyvosti formuvannia* [Macroeconomic disproportions of the Ukrainian economy: the essence and peculiarities of formation]. National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, pp. 159-170 (in Ukr.).
3. Volunteer Movement in Ukraine (2014). GfK, Kyiv. Available at: http://www.gfk.com/ua/Documents/Presentations/report_vyshlisky.pdf. (in Ukr.).

4. Demyanchuk, O.I. (2007). Social capital as an element of sustainable economic development of society. *Naukovyj visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky [Scientific Bulletin of the Volyn State University named after Lesya Ukrainka]*, Section I. Series Economic Theory, no. 12, pp. 25-28 (in Ukr.).
5. Ed. J.D. Malakhov (2010). *Ekonomichna sotsiologhiia [Economic Sociology]*, KPU, Zaporizhzhia (in Ukr.).
6. Coleman, J. (2001). Capital social and human. *Obshhestvennye nauki i sovremennost' [Social Sciences and Modernity]*, no. 3, pp. 122-139 (in Russ.).
7. Lukashevich, M.P., Tulenkov, M.V. (2004). *Spetsial'ni ta haluzevi sotsiologichni teorii [Special and branch sociological theories]*, Kyiv (in Ukr.).
8. Matvieiev, S.O., Liasota, L.I. (2006). *Ekonomichna sotsiologhiia [Economic sociology]*, VTD "University Book", Sumy (in Ukr.).
9. Ed. E. Golovakha, N. Kostenko, S. Makeev (2014). *Obshhestvo bez doverija [Society without trust]*, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv (in Russ.).
10. *Basic principles and ways of formation of the common identity of Ukrainian citizens* (2017). Information and analytical materials for the Round Table on April 12, Kyiv (in Ukr.).
11. Patnjem, R. (1996). *Chtoby demokratija srabotala. Grazhdanskije tradicii v sovremennoj Italii [To make democracy work. Civil traditions in modern Italy]*, Ad Marginem, Moscow (in Russ.).
12. Sikora, V. (2001). Speech at the round table "Security of Economic Transformations". *Vid sotsial'noho zabezpechennia do sotsial'noi polityky [From Social Security to Social Policy]*. Ed. Ya A. Zhalilo, Sir "The Security of Economic Transformations", vol. 16, Satsang, Kyiv. Available at: www.niss.gov.ua/kio/Table/Jalilo16/022.htm (in Ukr.).
13. Fukuyama, F. (2008). Social Capital. *Nezalezhnyj kul'turolohichnyj chasopys "Y" [Independent Cultural Journal Ī]*, no. 53. Available at: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm> (in Ukr.).
14. European Commission (2010). *Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the Commission, Brussels.*

УДК 338.1:338.2:330.341

Вдовічена О. Г., к.е.н., доцент,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК – СУЧАСНА ПАРАДИГМА СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація

В умовах глобальної економічної нестійкості виникає фундаментальна необхідність переосмислення та зміни існуючих моделей економічного зростання з метою подолання зростаючих соціально-економічних нерівностей. Концепція інклюзивного розвитку формує нову основу стійкого зростання сучасних економічних систем, орієнтуючи їх на принципи справедливості та рівності. Така концепція дозволить не тільки розширити межі діяльності інститутів у сферах розподілу доходів, можливостей, економічної, політичної, соціальної та екологічної безпеки, якості життя, але й створити соціально відповідальне суспільство. Проте, незважаючи на важливість даної концепції, її можливості та переваги для вітчизняної економіки не достатньо визначені та потребують ґрунтовних досліджень. Такий підхід дозволить нам говорити про інклюзивний розвиток як про нову сучасну парадигму стійкого економічного зростання не тільки на рівні окремої держави, але й на рівні світових економічних та соціальних процесів.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне зростання, інклюзивний розвиток, економічне зростання, збалансований розвиток.